

ЦИВІЛЬНЕ ПРАВО І ЦИВІЛЬНИЙ ПРОЦЕС; СІМЕЙНЕ ПРАВО; МІЖНАРОДНЕ ПРИВАТНЕ ПРАВО

УДК 347.41 (477)

DOI <https://doi.org/10.32782/chern.v2.2025.3>**О. С. Кізлова**

доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри цивільно-правових дисциплін та статистики
Міжнародного гуманітарного університету
orcid.org/0000-0002-9001-1568

К. М. Глиняна

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри цивільного права
Національного університету «Одеська юридична академія»
orcid.org/0000-0002-1778-1021

РЕЦЕПЦІЯ ІНСТИТУТУ ВЛАСНОСТІ СТАРОДАВНЬОГО РИМУ В СУЧАСНОМУ ЦИВІЛЬНОМУ ПРАВІ УКРАЇНИ

Стаття присвячена комплексному аналізу рецепції римського інституту власності в сучасних цивільно-правових системах. Досліджуються історичні витоки уявлення про власність у римському праві, акцентуючи увагу на класичних характеристиках права власності. Особливу увагу приділено дослідженню механізмів трансформації римських ідей у правових системах континентальної Європи та їхній вплив на кодифікаційні процеси нового часу.

У межах статті аналізуються основні елементи римського інституту власності – володіння, користування, розпорядження – та їхня подальша еволюція у відповідь на соціальні, економічні й політичні зміни. Розкривається зміст концепцій, що виникли під впливом римського права, таких як захист права власності, поділ власності на публічну й приватну, виникнення обмежених речових прав. Окремо розглядається питання про збереження римських ідей у контексті новітніх правових інститутів, зокрема в сфері інтелектуальної власності, права на спільну власність, а також у сучасних моделях захисту прав власника.

На тлі цього процесу окремо розглядається рецепція римського приватного права у цивільному праві України як важливий етап конститування національної правової системи у європейському правовому просторі. Зазначається, що орієнтація на римсько-правову спадщину підтверджує приналежність України до європейської правової сім'ї, де визнання власності як фундаментальної правової категорії зберігає стрижневе значення. У статті аналізуються ключові риси інституту власності в Цивільному кодексі України 2003 року, зокрема конструкції права власності, захисту права власності та обмеження правомочностей власника, що мають свої витоки у римських моделях правового регулювання.

Незважаючи на істотні зміни соціальної природи власності в сучасному світі, фундаментальні римські підходи залишаються базовими категоріями юридичного мислення і до сьогодні визначають структуру правових відносин у сфері володіння матеріальними благами. У підсумку підкреслюється значення рецепції римського приватного права як фактора, що забезпечив спадкоємність правової традиції та послідовність у розвитку цивільного права від античності до сучасності.

Ключові слова: римське право, цивільне право, рецепція римського приватного права, право власності, приватне право, романо-германське право, право ЄС.

Kizlova O. S., Hlyniana K. M. RECEPTION OF THE INSTITUTE OF PROPERTY OF ANCIENT ROME IN THE MODERN CIVIL LAW OF UKRAINE

The article is devoted to a comprehensive analysis of the reception of the Roman institution of property in modern civil law systems. The historical origins of the concept of property in Roman law are investigated, focusing on the classical characteristics of property rights. Particular attention is paid to the study of the mechanisms of transformation of Roman ideas in the legal systems of continental Europe and their impact on the codification processes of modern times.

The article analyzes the main elements of the Roman institution of property – possession, use, disposal – and their further evolution in response to social, economic and political changes. The content of concepts that emerged under the influence of Roman law, such as the protection of property rights, the division of property into public and private, the emergence of limited property rights, is revealed. The issue of the preservation of Roman ideas in the context of modern legal institutions, in particular in the field of intellectual property, the right to joint ownership, as well as in modern models of protection of the rights of the owner, is separately considered.

Against the background of this process, the reception of Roman private law in the civil law of Ukraine is separately considered as an important stage in the constitution of the national legal system in the European legal space. It is noted that the orientation on the Roman legal heritage confirms Ukraine's belonging to the European legal family,

where the recognition of property as a fundamental legal category retains its core importance. The article analyzes the key features of the property institution in the Civil Code of Ukraine of 2003, in particular the construction of property rights, protection of property rights and restrictions on the rights of the owner, which have their origins in Roman models of legal regulation. Despite significant changes in the social nature of property in the modern world, fundamental Roman approaches remain basic categories of legal thinking and to this day determine the structure of legal relations in the sphere of possession of material goods. As a result, the importance of the reception of Roman law as a factor that ensured the continuity of the legal tradition and consistency in the development of civil law from antiquity to the present day.

Key words: Roman law, civil law, reception of Roman law, property law, private law, Romano-Germanic law, contractual and tort obligations.

Постановка проблеми. Питання рецепції стародавнього римського інституту власності в сучасному цивільному праві набуває особливої актуальності в умовах поглиблення європейської інтеграції України. Формування національної правової системи відповідно до європейських стандартів передбачає не лише адаптацію нормативної бази, але й глибинне осмислення тих історичних правових традицій, які становлять основу правових систем держав Європи. Римське приватне право, зокрема концепція права власності, стало фундаментом для розвитку романо-германської правової сім'ї.

Проблематика дослідження полягає у виявленні особливостей рецепції римських положень про власність у сучасних кодифікаціях та їх впливу на зміст цивільного права України, а також у визначенні міри відповідності української моделі права власності європейській правовій традиції. Актуальним стає питання, наскільки органічною є інтеграція римських правових принципів у національну правову систему, чи сприяє вона зміцненню правових основ власності відповідно до стандартів Європейського Союзу.

Водночас постає завдання осмислення нових викликів, що супроводжують сучасний розвиток інституту власності, таких як цифровізація, екологічні обмеження, що вимагають адаптації класичних римських концепцій до нових правових реалій. Таким чином, дослідження рецепції римського інституту власності має не лише історико-правовий, а й важливий практичний вимір у контексті процесів євроінтеграції України та модернізації її цивільного права.

Аналіз досліджень зокрема, дослідження рецепції римського інституту власності активно проводяться в контексті правових, соціологічних, економічних та культурних аспектів. Багато науковців у національній та міжнародній доктрині досліджують питання рецепції правових інститутів римського права. Значний внесок у розробку цієї проблематики зробили такі вчені, як Н.Ю. Голубєва, В.О. Гончаренко, О.В. Дзера, В.М. Зубар, Т.С. Ківалова, Л.А. Лунець, Р.А. Майданик, О.А., К.Г. Некіт, Підпригора, С.О. Погрібний, Й.О. Покровський, О.І. Сафончик, А.Р. Чанишева, Є.О. Харитонов, О.І. Харитонova та інші. У своїх працях вони детально розкрили як загальні питання впливу

римського права на формування європейської цивілізації права, так і специфіку рецепції римських правових ідей у національній українській правовій системі.

Варто відзначити, що вітчизняні дослідники приділили особливу увагу як історико-правовим аспектам рецепції, так і аналізу сучасних викликів, які постають у процесі інтеграції римської спадщини в умови розвитку права України. Їхні праці не лише збагачують теоретичне осмислення цього феномена, але й сприяють практичному вдосконаленню цивільно-правових інститутів відповідно до європейських стандартів. Завдяки таким дослідженням стає можливим глибше усвідомити, що рецепція римського права в Україні є не просто історичним явищем, а живим процесом, який актуалізується у контексті євроінтеграційного поступу держави та становлення її правової системи на засадах верховенства права і захисту права власності.

Метою статті є комплексне дослідження процесу рецепції римського інституту власності в сучасному цивільному праві, зокрема в правовій системі України, з урахуванням історичних витоків, особливостей адаптації класичних римських концепцій у континентальних правових системах і сучасних тенденцій розвитку інституту власності. Стаття має на меті проаналізувати ступінь впливу римського права на формування цивільно-правових положень щодо власності в Україні, виявити особливості трансформації традиційних правових підходів в умовах сучасних соціально-економічних змін, а також підкреслити роль рецепції римського права як чинника, що підтверджує приналежність України до європейської правової сім'ї та сприяє поглибленню її євроінтеграційних процесів.

Виклад основного матеріалу. Римське право відіграло виняткову роль у формуванні загальноєвропейської правової традиції, ставши фундаментом для розвитку базових концепцій цивільного права, зокрема інституту власності. Система поглядів, вироблена римськими юристами, базувалася на ідеї абсолютного і виключного права особи на річ, що забезпечувала власникові найширші можливості щодо володіння, користування та розпорядження майном. Ці засади, незважаючи на зміну історичних епох та суспільно-економічних умов, зберегли свою актуальність і стали джерелом натхнення для подальшого розвитку приватного права в європейських державах.

Рецепція римського інституту власності відбувалася у різні історичні періоди та в різних формах, що зумовило розмаїття моделей правового регулювання власності у країнах романо-германської правової сім'ї. Проте основоположні риси, вироблені ще в античному праві, залишилися незмінними і продовжують визначати сутність права власності як ключового інституту приватного права. При цьому адаптація римських концепцій до нових соціальних реалій супроводжувалася їх осмисленням у контексті розвитку суспільства, зміни економічних відносин та виникнення нових правових потреб.

Важливим аспектом рецепції стало усвідомлення необхідності балансу між свободою власника і суспільними інтересами, що виявилось у появі обмежень права власності та розширенні переліку об'єктів, які підлягають спеціальному правовому режиму. Проблематика співвідношення індивідуальних прав власника з вимогами загального блага набувала дедалі більшого значення, що спричинило появу концепцій соціальної функції власності у правових системах європейських держав.

Рецепція римських положень про власність у правовій системі України має свої особливості, обумовлені історичним розвитком національного права, процесами модернізації та євроінтеграційним вибором держави. Формування сучасного цивільного законодавства, зокрема прийняття Цивільного кодексу України, супроводжувалося орієнтацією на загальноєвропейські принципи права власності, що виявилось у закріпленні конструкцій, наближених до класичних римських моделей. Водночас національна правова традиція зберігає свої особливості у підходах до розмежування публічної та приватної власності, регулювання права спільної власності, встановлення правових обмежень щодо володіння окремими видами майна.

Актуальність дослідження рецепції римського інституту власності в Україні підсилюється викликами сучасності, пов'язаними із глобалізаційними процесами, розвитком цифрової економіки, посиленням уваги до екологічних аспектів використання майна та необхідністю забезпечення ефективного захисту прав власників у нових соціально-економічних умовах. У цьому контексті спадщина римського права виступає не лише історичним надбанням, а й практичним інструментом удосконалення правового регулювання власності, що відповідає стратегічним завданням інтеграції України до європейського правового простору.

Термін «рецепція» має латинське походження і в перекладі означає процес «прийняття» або «запозичення». У сучасному науковому обігу це поняття стало активно використовуватися з другої половини XIX століття. Засновником підходу

до рецепції в правознавстві вважається німецький юрист і історик права Ф.К. фон Савіньї – один із лідерів історичної школи права. У своїх працях він обґрунтовував, що римське право продовжувало діяти в багатьох частинах Європи навіть після падіння Західної Римської імперії (476 р.) і аж до XI століття через звичаї, законодавство і правову практику середньовічних юристів. Таким чином, на відміну від інших учених його часу, які вважали, що рецепція римського права розпочалася лише в XI–XII століттях, Савіньї доводив існування безперервної правової традиції ще з античних часів [1].

У Юридичній енциклопедії за редакцією Ю. Шемшученка рецепція визначається як процес «відродження, сприйняття ідей, принципів і положень системи права минулої епохи новою системою права» [2, с. 532].

Отже, рецепція виступає не просто механічним відтворенням норм чи інститутів попередніх правових систем, а складним процесом їх адаптації до нових історичних, соціальних та правових умов. У цьому процесі ключову роль відіграють не лише юридичні техніки перенесення правових норм, але й глибинне осмислення їх змісту, з урахуванням потреб і специфіки нової правової системи. Саме тому рецепція римського інституту власності у країнах Європи, а згодом і в Україні, набула характеру творчого переосмислення основоположних ідей античного права відповідно до вимог і викликів різних етапів суспільного розвитку.

Як зазначає науково доктрина «Україна зазнала прямого впливу римського права, оскільки багатовікова історія показує, що українські землі були під протекцією інших держав, і саме це мало істотний вплив на формування сучасної правової системи» [3, с. 532].

У межах західноєвропейської правової традиції, яка розглядається як сукупність правових цінностей, категорій та інститутів, що притаманні західноєвропейській локальній цивілізації, римське право посідає роль «материнського» джерела. Воно сформувалося на основі світогляду, ментальності та культури західного світу, що своїми витокami сягає грецької та римської античності [4, с. 25]. Саме під впливом римського права розвивалися європейські національні правові системи, і завдяки цьому римське право стало фундаментом для становлення цивільного, а частково також кримінального і державного права як у період Середньовіччя, так і в сучасну епоху [5].

У зв'язку зі змінами, що відбувалися у державному та суспільному житті України, постала необхідність формування власної нормативної основи. Під час здійснення нормотворчої діяльності законодавець, спираючись на історичний досвід, інтегрував окремі положення римського права. Фундаментом для нової правотворчості стали принципи *jus naturale* (природного права)

та *jus gentium* (права народів, або точніше – права родів). Водночас, на відміну від історичних процесів повної рецепції, запозичення було частковим. Зокрема, у положеннях сучасного Цивільного кодексу України (як і в його попередніх редакціях) було закріплено право приватної власності, розширено перелік речових прав і прав учасників договірних відносин, а також визнано свободу приватної ініціативи та вільного розсуду сторін при укладенні договорів, що стало одним із важливих нововведень [6, с. 111].

Прийняття Цивільного кодексу України закріпило нову концепцію приватної власності, що базується на свободі особи володіти, користуватися та розпоряджатися майном на власний розсуд. У цьому контексті чітко простежується вплив класичних римських уявлень про власність як абсолютне право, яке підлягає обмеженню лише в межах, передбачених законом. Разом з тим, рецепція мала вибіркового характер: Україна адаптувала лише ті елементи римської традиції, які відповідали сучасним потребам правового регулювання, економічного розвитку та суспільної трансформації.

Серед ключових рис, що засвідчують продовження римської правової традиції у сучасному українському законодавстві, варто відзначити визнання багатоманітності форм власності, розширення кола речових прав, утвердження принципів договірної свободи, а також забезпечення захисту прав власника на рівні конституційних гарантій. При цьому право приватної власності розглядається не лише як індивідуальна економічна свобода, а й як елемент загального правового порядку, який має узгоджуватися із суспільними інтересами.

Особливо важливим є те, що розвиток права власності в Україні здійснюється у руслі європейської правової інтеграції. Визнання і захист права власності є однією з основних вимог гармонізації українського законодавства із правом Європейського Союзу. Це ще раз підтверджує тісний зв'язок між римською спадщиною та сучасними тенденціями розвитку національної правової системи.

Таким чином, римське право, інтегроване через процес рецепції, залишається важливою основою для подальшого вдосконалення інституту власності в Україні, слугуючи містком між історичними традиціями та актуальними потребами правового розвитку в умовах глобалізованого світу.

Як зазначає наукова доктрина, «Щодо безпосереднього впливу римського приватного права на цивільне право України, то варто хоча б згадати римську термінологію, яка стала основою нашої, цивілістичної, а саме: «реституція», «віндикація», «негаторний позов», «делікт», «новація», «субінститут», «оферта», «акцепт» тощо [7].

Значення римської правової спадщини для формування української цивілістики проявляється не лише на рівні загальних концепцій права власності, а й через безпосереднє використання римської правничої термінології у сучасній правовій практиці. Як справедливо підкреслюється у науковій доктрині, саме римські терміни стали основою української цивільно-правової лексики, що знайшло своє відображення у закріпленні понять на кшталт «реституція», «віндикація», «негаторний позов», «делікт», «новація», «субінститут», «оферта», «акцепт» та інших.

Ця термінологічна спадковість має глибше значення, ніж просте запозичення понять. За кожним із цих термінів стоїть певна концептуальна модель правового регулювання, яка була вироблена ще в античному Римі та зберегла свою актуальність у сучасному цивільному праві. Використання римських термінів засвідчує не лише історичну тяглість правових ідей, а й глибоку внутрішню спорідненість основних принципів українського цивільного права з фундаментальними засадами європейської правової традиції.

Факт використання римської термінології в українському законодавстві є свідченням того, що рецепція римського права відбулася на концептуальному рівні, охопивши не лише окремі інститути, а й загальний підхід до побудови правових конструкцій. Це, у свою чергу, підтверджує орієнтацію розвитку цивільного права України у напрямі європейських правових стандартів та засвідчує прагнення до інтеграції у загальноєвропейський правовий простір.

Прикладами успішної рецепції римського права в правовій системі України може стати такі статті Цивільного кодексу України, як стаття 317, яка визначає право власності як право особи володіти, користуватися і розпоряджатися своїм майном на власний розсуд, що фактично відтворює класичне римське розуміння права власності (*dominium ex iure Quiritium*), яке охоплювало три основні правомочності – *possessio* (володіння), *usus* (користування) та *abusus* (розпорядження) [8].

Окремої уваги заслуговує і стаття 330 Цивільного кодексу, яка стосується набуття права власності добросовісним набувачем майна. Ідея захисту добросовісного набувача має глибоке коріння в римському інституті добросовісного володіння (*possessio bonae fidei*), який забезпечував захист інтересів особи, яка сумлінно придбала річ, навіть якщо її попередній власник не мав повних прав [8].

Також можна зазначити положення про набувальну давність, закріплене в статті 344 Цивільного кодексу України. Відповідно до цієї статті, особа, яка добросовісно володіє чужим майном протягом встановленого законом строку, має право на набуття права власності на це майно.

Ця конструкція безпосередньо відтворює положення римського права про набуття права власності через довготривале добросовісне володіння (*usucapio*) [8].

Римські юристи ще в класичний період визначили, що тривале, відкрито здійснюване володіння річчю за наявності добросовісної підстави (титулу) може перетворитися на право власності, навіть якщо початкове володіння було засноване на неповній або спірній підставі. Ця ідея була спрямована на стабілізацію майнових відносин і забезпечення юридичної визначеності, що зберігає свою актуальність і в сучасному цивільному праві. В українському законодавстві набувальна давність також виконує функцію легалізації фактичних майнових відносин та захисту прав добросовісних володільців, що є безпосереднім наслідком рецепції відповідного інституту римського права.

Таким чином, рецепція римських конструкцій в українському цивільному праві знайшла відображення не лише у загальних положеннях про власність, але й у конкретних механізмах захисту права власності, що відповідає вимогам правової визначеності та забезпечення справедливого балансу інтересів сторін цивільних правовідносин.

Разом із тим, аналіз положень Цивільного кодексу України свідчить, що процес рецепції римського інституту власності поки що не є вичерпаним і потребує свого подальшого вдосконалення. Попри те, що основоположні категорії права власності та базові механізми захисту були успадковані й адаптовані, у національному праві залишаються сфери, де рецепція могла б бути поглибленою.

Зокрема, йдеться про ширше впровадження таких класичних римських конструкцій, як різні види сервітутів (обмежених речових прав), чіткіша регламентація добросовісного володіння як підстави для набуття права власності, удосконалення інституту набувальної давності та деталізація правового режиму спільної власності, що у римському праві мали надзвичайно розроблену і внутрішньо узгоджену структуру.

Особливої актуальності набуває питання розвитку інститутів, які в римському праві регулювали співвідношення індивідуальної свободи власника та публічного інтересу, таких як обмеження у використанні речі в інтересах суспільства, концепція утримання суспільного порядку через спеціальні режими володіння окремими об'єктами.

Таким чином, збереження відкритості до подальшої рецепції римських правових ідей є важливим напрямом розвитку національного цивільного законодавства. Це дозволить не лише зміцнити системність і логічність регулювання майнових відносин в Україні, але й гармонізувати національну правову систему з європейськими

стандартами, що має особливе значення в контексті сучасних євроінтеграційних процесів.

Висновки. Підсумовуючи проведене дослідження, слід наголосити, що рецепція римського інституту власності справила глибокий і багатогранний вплив на формування сучасного цивільного права України. Звернення до римської правової спадщини відбулося не випадково: римське право виступає основою всієї західноєвропейської правової цивілізації, а тому інтеграція його принципів у національну правову систему України стала закономірним етапом розвитку права в умовах європейського вибору держави.

Рецепція проявилася як на концептуальному, так і на термінологічному рівні. З одного боку, українське цивільне право увібрало в себе фундаментальні ідеї римської концепції власності, що передбачає повноту і виключність правомочностей власника щодо володіння, користування і розпорядження майном. З іншого боку, безпосереднє запозичення класичних термінів – таких як «реституція», «віндикація», «негаторний позов», «делікт», «новація», «оферта», «акцепт» – свідчить про глибоку спадковість понять, що забезпечує спадкоємність правової традиції на лексичному та змістовому рівнях.

Процес рецепції у сучасних умовах був не механічним відтворенням античних конструкцій, а результатом їх творчого переосмислення відповідно до нових соціально-економічних реалій. Українське законодавство зберегло основоположні засади римського права власності, але водночас розширило сферу регулювання, враховуючи розвиток суспільних відносин, вплив цифровізації економіки, посилення екологічної компоненти у використанні об'єктів власності та зміцнення соціальної функції права власності.

Формування Цивільного кодексу України засвідчило прагнення до побудови національної правової системи на засадах свободи приватної ініціативи, визнання автономії волі учасників цивільних правовідносин та забезпечення ефективного захисту приватної власності. Відображення римських принципів у нормах українського законодавства свідчить про те, що право України не ізолювано від загальноєвропейської правової традиції, а є її активною складовою.

У цьому контексті рецепція римського права має не лише історичне чи теоретичне значення, а й важливу практичну роль у процесі європейської інтеграції України.

Довготривалий досвід та глибока теоретична думка правознавців Стародавнього Риму, при умові запозичення (рецепції) основних положень та правових інститутів того часу, невідомо заперечно вплинули на розвиток передусім західної цивілістики [9, с. 134]. Адаптація інституту права власності відповідно до європейських стандартів

права людини, права власності та договірних прав є важливою передумовою наближення українського законодавства до *acquis communautaire* Європейського Союзу. Захист права власності, свобода договірних відносин, забезпечення справедливого балансу між приватними інтересами і суспільним благом відповідають базовим цінностям Європи та є ключовими критеріями правової адаптації у рамках процесів євроінтеграції.

Рецепція римського права – це тривалий і багатогранний процес засвоєння правової спадщини епохи античності європейськими народами, у якому норми позитивного права давнини пристосовувалися реалій нової епохи; відбувалися теоретична обробка правового матеріалу та філософське узагальнення різноманітних проявів права [10, с. 200].

Таким чином, рецепція римського інституту власності в Україні не лише зберегла тяглість цивілістичної традиції, але й стала важливим чинником модернізації правової системи відповідно до сучасних викликів і європейських стандартів, підтверджуючи стратегічний напрям розвитку української держави у бік верховенства права, демократії та поваги до основоположних прав людини.

Література

1. Підпригора О.А., Харитонов Є.О. Римське право. Київ : Юрінком Інтер, 2006. 512 с.
2. Юридична енциклопедія : у 6 т. / відп. ред. Ю.С. Шемшученко. Київ : Укр. енцикл., 1998–2004. Т. 5 : П-С. 736 с.
3. Н.Б. Арабаджи, Н.В. Атаманова, «Історичні аспекти впливу римського права на становлення сучасних правових систем», нове українське право, Вип. 3, 2021, URL: <https://surl.li/zybcuz>.
4. Є.О. Харитонов Рецепція римського приватного права (теоретичні та історичні аспекти): автореф., дис. докт. юрид. наук.: спец. 12.00.01 “Теорія та історія держави та права; історія політичних та правових вчень”. 1997.
5. Гринько (Русу) С.Д. Рецепція інституту деліктних зобов’язань римського права в Шести-книжжі Арменопула. Університетські наукові записки. 2011. № 1.
6. І.Б. Тимошин Відголоски римського права в сучасному цивільному законодавстві. Римське право і сучасність. Кодифікація та рекодифікація цивільного законодавства в Україні: досвід і перспективи: матер. Міжнар. наук.-практ. конф., Одеса, 25 червня 2021 р. Одеса : Фенікс, 2021. С. 111-112.
7. Ю. О. Петрончак, Х. Б. Романів «Рецепіювання римського приватного права у цивільному праві України як підтвердження приналежності до європейської правової сім’ї», том 1 № 84 (2024): Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право URL: <http://visnyk-pravo.uzhnu.edu.ua/article/view/311827>
8. Цивільний кодекс України; Закон від 16.01.2003 № 435-IV, URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>.
9. О.І. Сафончик Зобов’язальні правовідносини за римським приватним правом та їх рецепція в Україні // Юридичний вісник. 2023. № 4. С.130-137 zmist.pdf
10. О.І. Сафончик, К.М. Глиняна Договір позики за римським приватним правом та його рецепція в Україні. // Юридичний вісник. 2024. № 4. С.196-203 zmist.pdf